

KAKO DO PRAVA GLASA?
Glasanje osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj
i preporuke za unaprjeđenje pravnog okvira

Zaštita i ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom

Prosinac, 2010. godine

SADRŽAJ:

1. SAŽETAK.....	3
2. PRAVNI OKVIR ZA GLASANJE OSOBA S INVALIDITETOM.....	4
2.1. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom.....	4
2.2. Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. - 2015.....	5
2.3. Dokument sastanka u Kopenhagenu Konferencije o ljudskoj dimenziji OESS-a.....	6
2.4. Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima: smjernice i obrazloženja:.....	6
2.5. Ustav Republike Hrvatske.....	7
2.6. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. Godine.....	7
2.7. Zakoni o provedbi izbora i referendumu u Republici Hrvatskoj.....	8
3. POSTOJEĆA PRAKSA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	9
3.1. Obvezatne upute Državnog izbornog povjerenstva.....	9
3.2. Problemi u praksi.....	10
4. PRIKAZ PRAVNOG OKVIRA I PRAKSE U DRŽAVAMA EUROPSKE UNIJE.....	11
4.1. Usporedna tabela 1: glasanje birača s tjelesnim invaliditetom koji mogu pristupiti Biračkom mjestu.....	11
4.2. Usporedna tabela 2: glasanje birača koji nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu.....	13
4.3. Studija slučaja – Island.....	16
4.4. Studija slučaja – Austrija.....	17
5. PREPORUKE ZA UNAPRJEĐENJE PRAVNOG OKVIRA I PRAKSE U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	18
5.1. Opće preporuke.....	18
5.2. Specifične preporuke.....	18
6. KORIŠTENI MATERIJALI.....	19

1. SAŽETAK

Analiza o pravu glasa birača s invaliditetom kao i svih onih birača koji nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu zbog otežane pokretljivosti izrađena je kao dio projekta GONG-a Zaštita i ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom koji financira Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Pravo glasa navedenih skupina birača aktualizira se tijekom svakih izbora u Republici Hrvatskoj, međutim, u međuizbornom razdoblju ne postoje sustavni naponi zakonodavca da se problemi s ostvarivanjem prava glasa tih skupina birača riješe. Do sada je jedino Državno izborno povjerenstvo pokazalo inicijativu za olakšavanje prava glasa navedenih skupina birača. Neki od tih problema obuhvaćaju nemogućnost pojedinih skupina birača da samostalno daju svoj glas odabranim predstavnicima, već to moraju učiniti uz pomoć drugih osoba. Neki problemi dodatno onemogućuju pojedinim skupinama birača da uopće ostvare svoje pravo glasa, primjerice, onima koji su smješteni u raznim vrstama ustanova.

Ova analiza daje kratki pregled međunarodnog i domaćeg pravnog okvira za pravo glasa osoba s invaliditetom kao i onih koji nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu zbog otežane pokretljivosti, navodi kako određene skupine birača glasuju u praksi te koju problemi detektirani. Nadalje, analiza predstavlja usporedne podatke o glasanju takvih skupina birača u zemljama Europske unije kao i dvije studije slučaja (Island i Austriju).

Na kraju analize GONG iznosi preporuke za unaprjeđenje pravnog okvira i postojeće prakse, kako bi pravo glasa bilo omogućeno najširem broju birača. Preporuke se odnose općenito na ujednačavanje svih pravnih propisa vezano za izbore i referendum kao i uvrštavanje raznih obvezatnih uputa Državnog izbornog povjerenstva u zakone. Dodatno, preporuke specifično navode mogućnosti izmjene propisa na način koji ne bi značajno zadirao u mijenjanje izbornih sustava i/ili navika birača.

Stvaranje mogućnosti aktivnog sudjelovanja svih građana u političkom životu pretpostavka je demokracije. Uključivanje osoba s invaliditetom u politički život nije ustupak ranjivoj skupini, nego znak političke ravnopravnosti svih građana. Ona treba biti vidljiva u ostvarivanju biračkih prava, mogućnosti sudjelovanja u političkim raspravama, pokretanju i oblikovanju građanskih inicijativa i olakšanju sudjelovanja u radu predstavničkih tijela.¹

---

¹ Iz Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine.

2. PRAVNI OKVIR ZA GLASANJE OSOBA S INVALIDITETOM

Glasanje osoba s invaliditetom propisano je nacionalnim zakonodavstvima, ali i međunarodnim pravnim aktima kojima se države obvezuju da će poštivati određene standarde glasanja osoba s invaliditetom s ciljem lakšeg ostvarivanja biračkog prava. Međunarodni dokumenti koji reguliraju glasanje osoba s invaliditetom su Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom, Dokument sastanka u Kopenhagenu Konferencije o ljudskoj dimenziji OEES-a i Kodeks dobre prakse provođenja izbora Vijeća Europe.

Ustav Republike Hrvatske, nacionalne strategije kao i različiti zakoni navode standarde i način ostvarivanja prava glasa osoba s invaliditetom.

2.1. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom²

Konvencija Ujedinjenih naroda u članku 29. jamči osobama s invaliditetom njihova politička prava i mogućnost njihova sudjelovanja u političkom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Država bi trebala omogućiti osobama s invaliditetom pravo i mogućnost da glasaju i budu birani na način da glasački postupci, prostori i materijali budu prikladni, dostupni i laki za razumijevanje i uporabu, da osobe s invaliditetom imaju pravo na tajno glasanje, bez zastrašivanja, pravo samostalnog kandidiranja na izborima i obnašanja dužnosti kao i obavljanja svih javnih funkcija na svim razinama vlasti, omogućavajući uporabu potpornih i novih tehnologija gdje je to primjereno. Dodatno, država bi trebala jamčiti slobodu izražavanja volje osoba s invaliditetom kao birača, dopuštajući na njihov zahtjev pomoć u glasanju od strane osobe po njihovu vlastitom izboru.

Značajna je definicija “diskriminacije na osnovi invaliditeta”³ te “razumne prilagodbe” u članku 2. Konvencije. Naime, “razumna prilagodba” podrazumijeva potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja postojećih pravila, koja ne predstavljaju nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima.

---

² Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom (NN MU br. 6/07) te Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom usvojeni su u prosincu 2006. godine.

³ “Diskriminacija na osnovi invaliditeta” označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe.

2.2. Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. - 2015.⁴

Ovaj dokument sadrži Akcijsku smjernica br. 1: Sudjelovanje u političkom i javnom životu, unutar koje se ističe kako je potrebno uložiti napor u stvaranje okruženja koje će biti poticajno za osobe s invaliditetom te im omogućiti sudjelovanje u politici na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Ciljevi Akcijskog plana su sljedeći:

- aktivno promicati okruženje u kojem će osobe s invaliditetom moći pod jednakim uvjetima sudjelovati u političkim strankama i građanskom društvu;
- povećati sudjelovanje osoba s invaliditetom u političkom i javnom životu na svim razinama, lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj, da bi se u potpunosti predstavile raznolikosti društva;
- promicati sudjelovanje žena i mladih osoba s invaliditetom, kao i osoba kojima je potreban visok stupanj pomoći, u političkoj areni na svim razinama;
- pobrinuti se da se konzultiraju osobe s invaliditetom i organizacije koje ih zastupaju te da sudjeluju u nastanku politika za osobe s invaliditetom.

Države članice Vijeća Europe trebale bi osigurati i neke konkretne aktivnosti, sukladno Akcijskom planu, primjerice:

- pobrinuti se da postupak glasanja i glasačka mjesta budu prikladni i dostupni osobama s invaliditetom tako da mogu ostvariti svoje demokratsko pravo, te omogućiti, prema potrebi, pružanje pomoći prilikom glasanja;
- zaštititi pravo osoba s invaliditetom da glasuju tajnim glasanjem i, prema potrebi, na njihov zahtjev, omogućiti da im osoba prema njihovom odabiru pruži pomoć prilikom glasanja;
- pobrinuti se da nijedna osoba s invaliditetom ne izgubi pravo glasa ili pravo sudjelovanja na izborima zbog svojeg invaliditeta;
- pobrinuti se da informacije o izborima budu raspoložive i dostupne u svim alternativnim, lako razumljivim oblicima;
- poticati političke stranke i druge organizacije civilnog društva da pružaju informacije i organiziraju javna okupljanja na pristupačan način.

---

⁴ Akcijski plan jedan je od temelja za donošenje Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. Dostupno na: www.mobms.hr/media/999/akcijskiplanvezaosi.doc

2.3. Dokument sastanka u Kopenhagenu Konferencije o ljudskoj dimenziji OESS-a⁵

U poglavlju 7.3. Kopenhaškog Dokumenta izražava se obveza država sudionica: „ kako bi osigurale da volja ljudi služi kao temelj autoriteta vlasti, države sudionice će jamčiti opće i jednako pravo glasa punoljetnim građanima“.

2.4. Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima: smjernice i obrazloženja⁶:

Kodeks u svojem trećem poglavlju Slobodno biračko pravo naglašava važnost slobode birača u izražavanju svojih želja i djelovanja države u borbi protiv izborne prijevare, uključujući preporuke državama da osiguraju sljedeće uvjete:

- postupak glasanja mora biti jednostavan;
- birači bi uvijek trebali imati mogućnost glasati na biračkom mjestu;
- ostali načini glasanja su prihvatljivi pod sljedećim uvjetima: glasanje putem pošte (*postal voting*) bi trebalo biti dozvoljeno samo tamo gdje je poštarska služba sigurna i pouzdana; pravo glasanja putem pošte može se omogućiti-povjeriti ljudima koji su u bolnici ili u zatvoru ili osobama ograničene pokretljivosti ili biračima koji prebivaju u inozemstvu; ne smiju biti mogući prijevara i zastrašivanje;
- elektronsko glasanje treba koristiti samo ako je sigurno i pouzdana; birači bi posebice trebali biti u mogućnosti dobiti potvrdu o svom glasanju i ispraviti ga, ako je to potrebno, poštujući tajnost glasanja; sistem mora biti transparentan;
- na glasanje putem opunomoćenika (*voting by proxy*) moraju se primjenjivati vrlo stroga pravila; mora se ograničiti broj punomoći koje može imati svaki pojedinačni birač;
- pokretne glasačke kutije (*mobile ballot boxes*) treba dozvoliti samo pod strogim uvjetima, izbjegavajući sve rizike i prijevaru.⁷

⁵ Copenhagen, 1990, http://www.osce.org/documents/odihr/1990/06/13992_en.pdf . Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (skraćeni naziv: OESS) .

⁶ Europska komisija za demokraciju putem prava (Venecijanska komisija), Vijeće Europe, Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima: smjernice i obrazloženja (*Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report*) Mišljenje br. 190/2002 (Strasbourg, 23. svibnja 2003.) CDL-AD (2002) 23 rev , [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-EL\(2002\)005-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-EL(2002)005-e.asp)

⁷ Obrazloženje Kodeksa: 3.2.2.1. Ukoliko postoje problem sa poštarskom službom ili popisima birača koji doprinose ostalim poteškoćama svojstvenim načinu glasanja putem pošte ili putem opunomoćenika, uključujući povećani rizik "obiteljskog glasanja", ("*family voting*"), ne smije se poticati široka primjena niti jednog od navedenih postupaka glasanja.

2.5. Ustav Republike Hrvatske⁸

Ustav u članku 45. garantira svim hrvatskim državljanima s navršениh 18 godina opće i jednako biračko pravo u izborima za Hrvatski sabor, Predsjednika Republike Hrvatske i Europski parlament te u postupku odlučivanja na državnom referendumu, u skladu sa zakonom.

Dodatno, Ustav u članku 58. st. 2. garantira i posebnu skrb koju država posvećuje zaštiti osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život.

2.6. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine⁹

Nacionalna Strategija u Poglavlju 2.3 postavlja ciljeve za sudjelovanje u političkom i javnom životu za osobe s invaliditetom. Oni uključuju:

- stvaranje pretpostavki za okruženje u kojemu će osobe s invaliditetom moći sudjelovati u političkom životu kao ravnopravni građani;
- promicanje sudjelovanja osoba s invaliditetom u svim oblicima javnog života i svim procesima političkog odlučivanja na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Dodatno, Nacionalna strategija uključuje mjere i aktivnosti koje su pojedine institucije dužne poduzeti radi ostvarivanja zadanih ciljeva. Mjera za ostvarivanje ciljeva u Poglavlju 2.3. su praćenje ravnopravnog sudjelovanja osoba s invaliditetom u ostvarivanju njihovog biračkog prava, a nositelj mjere je Ministarstvo uprave (bivši Središnji državni ured za upravu)¹⁰. Sunositelji mjere su udruge osoba s invaliditetom i udruge koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom. Aktivnosti koje uključuje navedena mjera su sljedeće:

1. izraditi analizu izbornog zakonodavstva do 2008. godine,
2. predložiti izmjene izbornog zakonodavstva do 2008. godine,
3. omogućiti osobama s invaliditetom jednake mogućnosti sudjelovanja u izbornim aktivnostima, kontinuirano,
4. osigurati uvjete za elektroničko glasanje do 2008. godine.¹¹

⁸ Pročišćeni tekst, NN br. 85/2010.

⁹ NN br. 63/07. donesena na sjednici Vlade Republike Hrvatske održanoj 5. lipnja 2007.

¹⁰ Program Vlade Republike Hrvatske za preuzimanje i provedbu pravne stečevine Europske Unije sadrži plan provedbe ovih mjera, sukladno obvezama Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. Dostupno na:

http://www.mvpei.hr/ei/download/2010/02/18/Program_VRH_za_preuzimanje_i_provedbu_pravne_stecevine_EU.pdf.

¹¹ Kao indikatori provedbe ovih aktivnosti navedeni su: 1. izrađena analiza izbornog zakonodavstva, 2. predložene izmjene izbornog zakonodavstva, 3. omogućene jednake mogućnosti sudjelovanja u izbornim aktivnostima osobama s invaliditetom, 4. omogućeno elektroničko glasanje na sljedećim prvim općim izborima. Ministarstvo uprave je analizu izbornog zakonodavstva (indikator naveden pod 1.) izradilo i dostavilo u Izvješću za 2009. godinu o provedbi mjera Nacionalne strategije Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, kao

2.7. Zakoni o provedbi izbora i referenduma u Republici Hrvatskoj

Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski Sabor¹², Zakon o izboru predsjednika republike hrvatske¹³, Zakon o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave¹⁴, Zakon o izborima općinskih načelnika, gradonačelnika, župana i gradonačelnika Grada Zagreba¹⁵, Zakon o izborima zastupnika iz Republike Hrvatske u Europski parlament¹⁶ te Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave¹⁷ propisuju uglavnom identične mogućnosti glasanja za osobe s invaliditetom te one koje nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu.¹⁸

Birač koji zbog kakve tjelesne mane ili zbog toga što je nepismen ne može glasati na način predviđen zakonom može doći na biračko mjesto s drugom osobom koja je pismena (tzv. osobom od povjerenja) i koja će po njegovoj ovlasti zaokružiti redni broj ispred imena kandidata za koga birač glasa.

Birač koji nije u mogućnosti glasati na biračkom mjestu (zbog primjerice teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili nemoći) može obavijesti o tome birački odbor, a odbor će mu omogućiti glasanje vodeći pri tome računa o tajnosti glasanja.

Dodatno, Zakon o izborima zastupnika iz Republike Hrvatske u Europski parlament prvi put uvodi mogućnost u članku 40. st. 4. da se glasački listić može tiskati i na Braillevom pismu. Propisuje pravo slijepim osobama da glasuju na glasačkom listiću na Braillevom pismu. Ako slijepa osoba žele glasati na glasačkom listiću na Braillevom pismu dužne su podnijeti zahtjev gradskom ili općinskom izbornom povjerenstvu, najkasnije 30 dana prije dana održavanja izbora. Gradsko ili općinsko izbornom povjerenstvo obavijestit će Državno izbornom povjerenstvo o broju podnesenih zahtjeva radi izrade glasačkih listića na Braillevom pismu. Državno izbornom povjerenstvo donijet će posebnu uputu o izradi glasačkih listića na Braillevom pismu i načinu glasanja slijepih osoba.

---

nositelju izrade cjelovitog Izvješća, dopisom Klasa: 022-01/10-01/08 Urbroj: 515-02-01-01/2-10-2 od 15. travnja 2010. godine. U tijeku je izrada Nacrta jedinstvenog izbornog zakona u kojem će se dograditi i unaprijediti odredbe kojima se osobama s invaliditetom jamče njihova politička prava i mogućnost njihova sudjelovanja na ravnopravnoj osnovi s drugima (dopis Ministarstva uprave GONG-u, Klasa: 053-01/10-01/65 Urbroj: 515-02-01-01/2-10-2 od 07. listopada 2010.).

¹² NN br. 116/99, 109/00, 53/03, 69/03, 44/06.

¹³ NN br. 22/92, 42/92, 71/97, 69/04 – Odluka USHR, 99/04 - ispravak Odluke USHR i 44/06.

¹⁴ NN br. 33/01, 10/02, 155/02, 45/03, 43/04, 40/05, 44/05, 44/06 i 109/07.

¹⁵ NN br. 109/07 i 125/08.

¹⁶ NN br. 92/10, stupa na snagu danom pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji, osim odredaba članka 79., 80., 81. i 82. koje stupaju na snagu danom potpisivanja Ugovora o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji.

¹⁷ NN br. 33/96, 92/01, 44/06 – Odluka USRH, 69/07 i 38/09.

¹⁸ Iako se odredbe o načinu glasanja posebnih skupina birača u svim navedenim zakonima tekstualno razlikuju, sadržaj odredbi i način glasanja tih birača je isti.

3. POSTOJEĆA PRAKSA U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Obvezatne upute Državnog izbornog povjerenstva

S obzirom da glasanje birača s tjelesnim invaliditetom, nepismenih birača te birača koji ne mogu pristupiti na biračko mjesto nije detaljno regulirano u svim izbornim zakonima, Državno izborno povjerenstvo (u daljnjem tekstu: DIP) donosi prije svakih izbora obvezatne upute radi popunjavanja pravnih praznina, osiguranja transparentnosti i jasnije procedure izbornog postupka.

Postojeća praksa propisana obvezatnim uputama s izbora za predsjednika Republike Hrvatske održanih 2009. i 2010. godine¹⁹ propisuje iste mogućnosti glasanja za birače s tjelesnim invaliditetom (slijepo osobe, osobe bez ruku i slično) i nepismene birače te za birače koji zbog teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili nemoći ne mogu pristupiti na biračko mjesto (jer se nalaze u bolnici, bolesni kod kuće, jer su osobe s invaliditetom ili nepokretne osobe i sl.) kao što je to opisano u zakonima za provedbu izbora i referendumima.²⁰ Međutim, Obvezatne upute sadrže i dodatne detalje o načinu postupanja članova biračkih odbora u slučaju glasanja birača kod kuće. Propisani način glasanja je sljedeći: predsjednik biračkog odbora određuje najmanje dva člana biračkog odbora ili zamjenika koji će birača posjetiti u mjestu gdje se nalazi i omogućiti mu glasanje. Pri tome će birač sam presaviti glasački listić, staviti ga u zasebnu omotnicu (kuvertu) i zatvoriti je u prisutnosti članova biračkog odbora. Članovi biračkog odbora će po povratku na biračko mjesto, pred ostalim članovima biračkog odbora, otvoriti omotnicu (kuvertu) te će bez pregledavanja presavijenog glasačkog listića isti (presavijen) ubaciti u glasačku kutiju.²¹ Predsjednik biračkog odbora ili osoba koju on odredi, dužan je zaokružiti redni broj na izvatku iz popisa birača ispred imena birača koji je glasao na opisan način.

Tijekom predsjedničkih izbora 2009. i 2010. po prvi puta je tehničkom uputom DIP-a omogućeno slijepim i slabovidnim biračima da osobno glasuju uz korištenje prijevoda glasačkog listića na Brailleovom pismu, glasačkog listića i matrice za glasanje što predstavlja veliki napredak u ostvarivanju biračkog prava. Tehnička uputa DIP-a je, između ostalog, glasila:

„Na prijevodu glasačkog listića na Brailleovom pismu tiskan je tekst koji je istovjetan tekstu na glasačkom listiću što znači da isti sadrži važnu napomenu s uputom o načinu na koji birač glasa te da su na njemu kandidati poredani onim redoslijedom kako su navedeni na glasačkom listiću. Na glasački listić Vam je pričvršćena matrica s otvorima na mjestima rednih brojeva ispred

¹⁹ [http://www.izbori.hr/izbori/dipfiles.nsf/0/432B814D360B0CC7C125766F0053DF09/\\$FILE/obvezatne_upute_V.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/dipfiles.nsf/0/432B814D360B0CC7C125766F0053DF09/$FILE/obvezatne_upute_V.pdf)

²⁰ Vidi str. 8 analize.

²¹ Do izbora za zastupnike u Hrvatski sabor 2007. godine omotnica se po povratku na biračko mjesto nije otvarala nego se odmah ubacivala u odgovarajuću glasačku kutiju, a otvarala se prilikom brojanja. Nova praksa od 2007. smatra se boljom jer osigurava veću tajnost glasanja.

*imena kandidata na glasačkom listiću. Glasate tako da, prateći redni broj otvora na matrici, kemijskom olovkom zaokružite onaj redni broj ispred imena samo jednog kandidata za kojeg želite glasati. Nakon glasanja skinite matricu s glasačkog listića, presavijte ga najmanje upola i ubacite u glasačku kutiju, a matricu i prijevod glasačkog listića vratite biračkom odboru.*²²

3.2. Problemi u praksi

Problemi ostvarivanja biračkog prava osoba s invaliditetom te birača koji se zateknu na izborni dan u bolnicama i ostalim stacionarima navedeni su u izvještajima promatračkih misija (Ureda za demokratske institucije i ljudska prava pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju OESS/ODIHR-a i GONG-ovim izvještajima koji su se temeljili na neposrednom promatranju izbornog procesa i na dojavama birača.

U posljednjih nekoliko godina izvještaji OESS/ODIHR promatračkih misija nisu iznosili nove primjedbe vezano za ove probleme no u izvještaju OESS/ODIHR-a za parlamentarne izbore 2000. godine²³ navodi se kako su birački odbori obično ispravno slijedili postupke, iako je u nekim slučajevima birački odbor pomagao biračima u glasanju, a ne osoba po izboru birača. Postupci za glasanje izvan glasačkog mjesta bili su nedovoljno jasni. Preporučeno je da se postupke preispita kako bi se osigurala potpuna tajnost glasanja. Poradi velikog odaziva, biračkim odborima nije uvijek bilo moguće posjetiti medicinske ustanove. Slične zamjerke su ponovljene i u Izvještaju za izvanredne izbore za predsjednika Republike 2000. godine u kojem se naglašava otežan pristup biračkim mjestima biračima s tjelesnim invaliditetom.²⁴

GONG je u svojim izvještajima o provedbi izbora²⁵ navodio da sve što je propisano obvezatnim uputama DIP-a treba biti propisano zakonom pa tako i upute o glasanju birača s invaliditetom i birača koji ne mogu pristupiti biračkom mjestu. Tijekom predsjedničkih izbora 2009. i 2010.²⁶ posebno se naglašavalo kako je GONG tijekom izbornog dana zaprimio veliki broj poziva i *e-mailova* revoltiranih birača, uglavnom u vezi nemogućnosti glasanja bolesnih i nemoćnih osoba, odnosno osoba u bolnicama, stacionarima i staračkim domovima. U izbornim izvještajima navodilo se kako je primijećeno da se dio biračkih odbora nije odazivao na pozive starih, nemoćnih i nepokretnih birača zbog nedostatka kapaciteta ili neorganiziranosti.

---

²² Uputa o postupcima biračkog odbora pri glasanju slijepih i slabovidnih osoba, Izbori za predsjednika Republike Hrvatske 2009./2010.; nije objavljena na stranicama Državnog izbornog povjerenstva niti na drugim internetskim stranicama.

²³ Izbori za Zastupnički dom Sabora, 2-3. siječnja 2000., Završno izvješće OESS/ODIHR-a, str 22/37
http://www.osce.org/documents/html/pdftohtml/1368_hr.pdf.html

²⁴ Izvanredni izbori za predsjednika Republike 24. siječnja & 7. veljače 2000., str 17/26
http://www.osce.org/documents/html/pdftohtml/1369_hr.pdf.html

²⁵ <http://www.gong.hr/page.aspx?PageID=52>

²⁶ <http://www.gong.hr/news.aspx?newsID=3346&pageID=191>; str. 20. Svi birači čije su primjedbe zabilježene ostavili su svoje osobne i kontakt podatke.

GONG je u Studiji o izbornoj administraciji iz 2007. godine²⁷, kao i u izbornim izvještajima, naglašavao potrebu pronalaska mehanizama koji bi omogućili glasanje biračima u bolnicama i ostalim stacionarima te starijim biračima u staračkim domovima.

4. PRIKAZ PRAVNOG OKVIRA I PRAKSE U DRŽAVAMA EUROPSKE UNIJE

Reguliranje glasanja osoba s invaliditetom u svim državama predstavlja izazov pri čemu je osnovni cilj omogućiti lakše ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom i utvrditi jasne i jednostavne procedure glasanja vodeći računa o tajnosti glasanja i dostupnosti biračkih mjesta. Komparativni primjeri načina glasanja osoba s invaliditetom prikazani u nastavku pokazat će na koji je način ova važna problematika regulirana u zemljama Europske unije te mogu li neka od prikazanih rješenja poslužiti poboljšanju načina ostvarivanja biračkog prava osoba s invaliditetom u Hrvatskoj.

Tabela 1 navodi načine glasanja birača s tjelesnim invaliditetom koji **moгу pristupiti biračkom mjestu** dok **Tabela 2** donosi pregled načina glasanja osoba s tjelesnim invaliditetom koji **nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu**.

Podaci su sortirani prema navedenim kategorijama birača radi preglednosti i jasnije usporedbe sa rješenjima iz hrvatskih izbornih propisa i uputa Državnog izbornog povjerenstva.

4.1. Usporedna tabela 1: glasanje birača s tjelesnim invaliditetom koji mogu pristupiti biračkom mjestu

DRŽAVA	Kako se glasa?
Austrija	– šablona za samostalno glasanje (slijepi, slabovidni); – pomoć druge osobe.
Bugarska	- pomoć druge osobe po odobrenju predsjednika biračkog odbora.
Češka	- pomoć druge osobe / član biračkog odbora ne smije pomagati.
Danska	- glasanje neposredno ispred biračkog mjesta (pogotovo slijepi i slabovidni); - pomoć druge osobe po svom izboru.
Estonija	- pomoć drugog birača / osoba s izborne liste ne smije pomagati.
Finska	- pomoć druge osobe po odabiru. ²⁸
Irska	- pomoć druge osobe (pratitelj, predsjednik biračkog odbora);

²⁷ <http://www.gong.hr/news.aspx?newsID=1743&pageID=48>

²⁸ Pomoćnik za glasanje (*election assistant*) - svako biračko mjesto ima jednog; pomaže kad ga se traži ukoliko to ne usporava glasanje.

Island	<ul style="list-style-type: none"> - glasanje pomoću dodatnog listića na Brailovom pismu (slijepi i slabovidni); - pomoć druge osobe: izbornog službenika (<i>election official</i>)
Latvija	- pomoć druge osobe (obitelj, od povjerenja, ovlaštena osoba)
Litva	- pomoć druge osobe
Malta	- pomoć druge osobe: člana biračkog odbora (<i>Assistant Commissioner</i>)
Nizozemska	<ul style="list-style-type: none"> - pomoć druge osobe; - Zakonom predviđena mogućnost glasanja bez upotrebe glasačkog listića pod određenim uvjetima (§ 7, odjeljak J 32 na dalje; nije točno određeno kako); - 25 % biračkih mjesta mora biti dostupno osobama s invaliditetom;
Njemačka	- pomoć druge osobe
Poljska	<ul style="list-style-type: none"> - pomoć druge osobe - glasanje u biračkim mjestima s prostorijama prilagođenim potrebama osoba s tjelesnim invaliditetom: osobe s tjelesnim invaliditetom mogu podnijeti zahtjev da se dozvoli glasanje na takvom biračkom mjestu.
Rumunjska	- pomoć druge osobe;
Slovačka	- pomoć druge osobe;
Španjolska	- glasanje pomoću dodatnog listića na Brailovom pismu (slijepi i slabovidni);
Švedska	<ul style="list-style-type: none"> - pomoć druge osobe: izbornog službenika (<i>voting clerks</i>); Ako biračko mjesto nije prilagođeno osobama s tjelesnim invaliditetom postoji mogućnost da izborni službenici zaprimaju glasačke listiće izvan prostorije biračkog mjesta.
Ujedinjeno Kraljevstvo	<ul style="list-style-type: none"> - glasanje pomoću uređaja koji omogućava samostalno glasanje – (slijepi i slabovidni), svako biračko mjesto treba imati jedan uređaj; - pomoć druge osobe.
Hrvatska	<ul style="list-style-type: none"> - pomoć druge osobe koja nije član ili zamjenik člana biračkog odbora; - osobno, uz korištenje prijevoda glasačkog listića na Brailleovom pismu, glasačkog listića i matrice za glasanje: slijepe i slabovidne osobe²⁹

²⁹ Osobno glasanje slijepih i slabovidnih osoba prvi je puta predviđeno prilikom izbora za predsjednika Republike Hrvatske 2009./2010g. tehničkom Uputom o postupcima biračkog odbora pri glasanju slijepih i slabovidnih osoba,

4.2. Usporedna tabela 2: glasanje birača koji nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu

DRŽAVA	Kako se glasa?
Austrija	<p>a) Posebno izborno mjesto u blizini (privatnih, javnih) domova za skrb i oporavak – biračko mjesto se može postaviti u blizini doma gdje glasuju osobe iz doma koje su pokretne (birači smješteni u ustanovi koji nisu iz te izborne jedinice pokažu glasačku karticu (<i>electoral/voter card</i>)), a nepokretne osobe u ustanovi može posjetiti birački odbor;</p> <p>b) Posebno izborno tijelo - Nepokretne osobe koje se ne može prevoziti, tj. koje moraju ležati - izdaje im se glasačka kartica (<i>electoral/voting card</i>) s kojom glasuju pred posebnim izbornim tijelom (<i>special electoral authority</i>); članovi tog tijela također mogu posjetiti nepokretne birače u njihovim domovima radi glasanja.</p> <p>c) Dostavom glasačke kartice (<i>voting/electoral card</i>) preporučeno poštom ili preko dostavljača³⁰</p>
Bugarska	- biračko mjesto se osniva u bolnicama, ustanovama za skrb – ako je prisutno najmanje 20 birača.
Češka	- glasanje izvan biračkog mjesta - birač koji zbog zdravstvenih razloga ne može pristupiti biračkom mjestu podnosi zahtjev da glasuje izvan biračkog mjesta; dva člana biračkog odbora donose glasački listić i mobilnu glasačku kutiju tom biraču.
Danska	- glasanje unaprijed (<i>Advance voting</i>) - birači u bolnicama i ustanovama socijalne skrbi ili smješteni kod kuće, ako podnesu zahtjev, glasuju gdje se nalaze. Ovakav način glasanja predviđen je za sve građane koji ne mogu pristupiti svom glasačkom mjestu na dan izbora.
Estonija	glasanje od kuće (<i>Home voting</i>) - birači koji ne mogu pristupiti biračkom mjestu zbog zdravstvenih i dr. opravdanih razloga.
Finska	glasanje unaprijed (<i>Advance voting</i>): - u bolnicama i ustanovama socijalne skrbi – birači koji su tamo smješteni ako je u toj ustanovi ustanovljeno biračko mjesto;

³⁰ Glasačka kartica (*voting/electoral card*) – omogućuje glasanje svim biračima koji se na dan izbora nalaze izvan biračkog mjesta gdje su registrirani kao i osobama koje nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu jer nepokretne, koje se ne može prevoziti ili/i su vezane za krevet. Izdaje se na usmeni ili pismeni zahtjev birača. Izvještaj ODIHR-a: Iako se glasačka kartica izdaje samo ukoliko postoje navedeni razlozi, tijela nadležna za provođenje izbora navode da se postojanje tih razloga u praksi ne provjerava. http://www.osce.org/documents/html/pdf/html/45251_en.pdf str.9

	<ul style="list-style-type: none"> - kod kuće - birači koji se nalaze u biračkoj jedinici gdje registrirani za glasanje, uz prethodnu obavijest nadležnom izbornom tijelu da žele glasati kod kuće; u dogovorenom terminu ih posjećuje izborni službenik i jedan svjedok po izboru ili odobrenju birača. Ovakav način glasanja predviđen je za sve građane koji ne mogu pristupiti svom glasačkom mjestu na dan izbora.
Irska	<ul style="list-style-type: none"> - posebna glasačka mjesta za osobe smještene u bolnicama, domovima za skrb i drugim ustanovama: posebni službenik im donosi glasački listić u pratnji policije; - može po odobrenju glasati na biračkom mjestu koje mu/joj bolje odgovara u istoj izbornoj jedinici; - glasanje slanjem glasačkog listića poštom (Postal voting): osobe sa službeno utvrđenim tjelesnim invaliditetom (<i>certified disabled</i>).³¹
Island	<ul style="list-style-type: none"> - glasanje u bolnicama, domovima za starije i nemoćne, ustanovama koje pružaju skrb osobama s invaliditetom – birači koji se tamo nalaze mogu glasati u toj ustanovi; - glasanje kod kuće – birači koji ne mogu pristupiti biračkom mjestu zbog bolesti ili invaliditeta;
Latvija	<ul style="list-style-type: none"> - glasanje u bolnici i sličnim ustanovama – za birače koji se tamo nalaze (<i>mobile voting</i>); - ostali: glasanje na lokaciji gdje se nalaze (na zahtjev), ali samo ako se nalaze unutar područja nadležnosti biračkog mjesta gdje upisani u popis birača.
Litva	<ul style="list-style-type: none"> - glasanje u/putem specijalne pošte (Voting by Post) – birači zbog zdravlja ili starosti smješteni u bolnici, ustanovi socijalne skrbi ili sl. ustanovi; nepokretnim biračima dolaze dva člana biračkog odbora; - glasanje od kuće – na zahtjev (glasački listići se organizirano pakuje i odnesu na poštu neovisno da li osoba prebiva ili samo privremeno boravi na području određenog biračkog mjesta). - glasanje unaprijed (Advance voting): ovakav način glasanja predviđen je za sve građane - glasanje preko opunomoćenika je zabranjeno
Malta	<ul style="list-style-type: none"> - osnivanje glasačkih pododbora za glasanje u domovima za starije i nemoćne – samostalno/pomoć 2.osobe; - glasanje u bolnicama, kod kuće i sl. – zakonom regulirana dostava glasačkih materijala nepokretnim osobama smještenim kod kuće, u bolnicama i sl.

³¹ Šest kategorija građana može glasati putem pošte (*Postal voting*) uključujući osobe sa službeno utvrđenim tjelesnim invaliditetom (*certified disabled*); glasanje poštom se određuje unaprijed i isključuje drugačiji način glasanja.

Nizozemska	<p>- glasanje preko opunomoćene osobe (<i>Proxy voting</i>): ne traži se postojanje opravdanog razloga niti prethodno prenošenje prava glasa (<i>delegate in advance the right to vote</i>), ali radi sprečavanja zloupotreba birač može biti opunomoćenik najviše dvjema osobama, mora glasati za opunomoćenike istovremeno kada glasuje u svoje ime te mora predložiti kopiju identifikacijskog dokumenta birača u čije ime glasuje i njezinu/njegovu originalnu potpisanu glasačku karticu (<i>voter card</i>) ili potvrdu o ovlaštenju (<i>certificate of authorization</i>); birač može ovlastiti samo jednog opunomoćenika za glasanje; zabranjeno je zahtijevati od birača da glasa posredstvom opunomoćenika.³²</p>
Njemačka	<p>a) glasanje slanjem glasačkog listića poštom - označeni listići moraju stići do 18,00h na dan održavanja izbora;³³ b) “pokretni” birački odbor (<i>Mobile Electoral Board</i>) u manjim bolnicama, domovima za starije i nemoćne i sl. c) posebna biračka mjesta u bolnicama, domovima za starije i nemoćne i institucijama socijalne skrbi gdje članovi biračkog odbora mogu i neposredno posjetiti nepokretne osobe u njihovim sobama, a ako to nije prikladno postupa se isto kao pod (b) (dolaze članovi “pokretnog” biračkog odbora (<i>Mobile Electoral Board</i>))</p>
Poljska	<p>- posebna glasačka mjesta za osobe smještene u bolnicama, domovima za skrb: mogu se osnovati ako je tamo smješteno barem 50 birača, a ako ih je manje nakon savjetovanja s voditeljem ustanove.</p>
Rumunjska	<p>a) mogućnost organiziranja posebnih biračkih mjesta u bolnicama i drugim ustanovama socijalne skrbi; b) ako nema posebnih biračkih mjesta, predsjednik biračkog odbora (<i>president of the polling station election bureau</i>) na zahtjev može poslati u pratnji 2 člana biračkog odbora posebnu glasačku kutiju i materijale da birač glasuje gdje se nalazi, ali to se može tražiti samo od biračkog odbora nadležnog za biračko mjesto gdje je prebivalište tog birača ili sjedište ustanove gdje se nalazi (dakle samo ako se birač nalazi u području za koje je taj birački odbor nadležan).³⁴</p>

³² Svi građani mogu glasati 1. osobno, 2. na biračkom mjestu po izboru unutar svoje općine – na zahtjev, 3. preko opunomoćene osobe (ne traži se postojanje opravdanog razloga), 4. poštom – samo ako se nalaze u inozemstvu.

³³ Svi građani mogu glasati slanjem glasačkog listića poštom (nije potreban opravdani razlog za takav način glasanja) ili na biračkom mjestu po izboru unutar svoje izborne jedinice (*election district*); u takvom slučaju im se na zahtjev izdaje glasačka kartica (*polling card*).

³⁴ Primjedba ODIHR-a: građani koji se nalaze u bolnici u mjestu svog prebivališta ali izvan područja nadležnosti biračkog odbora svog biračkog mjesta (*outside the area served by their polling station*) nisu mogli glasati (nije im

	Birači koji nisu u stanju doći na svoje biračko mjesto mogu zahtijevati glasanje putem pokretne glasačke kutije (<i>mobile ballot box</i>).
Slovačka	- glasanje putem mobilne glasačke kutije (<i>mobile ballot box</i>)
Španjolska	Nema podataka.
Švedska	- dostava glasačkog listića preko druge osobe (<i>Voting by messenger</i>).
Ujedinjeno Kraljevstvo	Mogućnost glasanja - poštom (<i>Postal voting</i>) - preko druge u tu svrhu opunomoćene osobe (<i>Proxy voting</i>); - pomoć druge osobe. ³⁵
Hrvatska	- glasanje u mjestu gdje se birač nalazi ako birač pravovremeno obavijesti birački odbor da želi glasati i ako je birač dostupan biračkom odboru.

Kao izvor podataka prikazanih u tabelama korišteni su prvenstveno prijevodi nacionalnih izbornih zakona navedenih država koji su dopunjeni komentarima iz Konačnih izvještaja OESS/ODIHR-a o posljednjim izborima u pojedinoj državi, kako su objavljeni na službenim web-stranicama OESS/ODIHR-a.³⁶

4.3. Studija slučaja - Island

Prema islandskom zakonu o izborima u islandski parlament Alþingi³⁷, **birači koji na dan izbora nisu u mogućnosti pristupiti svom biračkom mjestu** mogu glasati unaprijed putem pošte, u razdoblju od dana proglašenja izbornog dana do samog izbornog dana (*early voting*)³⁸.

Biračima koji se nalaze na liječenju ili borave u bolnici, domu za starije i nemoćne ili instituciji predviđenoj za pružanje skrbi osobama s invaliditetom, može se organizirati glasanje u samoj instituciji, u vrijeme i na konkretnom mjestu koje utvrdi nadležno izborno tijelo na temelju prethodnih konzultacija s čelnikom institucije.

Za birače koji na dan izbora nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu zbog bolesti ili invaliditeta predviđena je mogućnost glasanja kod kuće, osim ukoliko postoji mogućnost

---

dostupna pokretna glasačka kutija a ne mogu glasati ni u u posebnim biračkim mjestima ustanovljenim u bolnici gdje se nalaze).

http://www.osce.org/documents/odihr/2010/02/42767_en.pdf str.8

³⁵ Za glasanje posredstvom pošte (*Postal voting*) nije potreban opravdani razlog osim u Sjevernoj Irskoj, dok je za glasanje preko druge u tu svrhu opunomoćene osobe (*Proxy voting*) potreban opravdani razlog.

³⁶ <http://www.legislationline.org/topics/topic/6>, <http://www.osce.org/odihr-elections/14207.html>

³⁷ Zakon br. 24. od 16. svibnja 2000.godine o parlamentarnim izborima u islandski parlament *Althing* (*Act No. 24 from 16 May 2000 Concerning Parliamentary Elections to the Althing*) <http://www.kosning.is/english/laws-and-regulations/act-no.-242000/>

³⁸ U svakom slučaju, glasanje unaprijed (*early voting*) može početi najranije tri tjedna prije izbornog dana.

njihova glasanja u jednoj od navedenih institucija kada i ako se tamo nalaze u vrijeme organiziranog glasanja. Prijava za glasanje kod kuće podnosi se nadležnom izbornom službeniku najkasnije do 16,00 sati četvrtog dana prije izbornog dana u pisanom obliku zajedno sa izjavom punoljetne osobe koja potvrđuje biračevo stanje na kojem se temelji zahtjev. Izborni službenik može imenovati dva pomoćnika koji će nadgledati provođenje glasanja u domovima glasača.

Slijepim i slabovidnim biračima kao i biračima s tjelesnim invaliditetom koji glasuju u navedenim institucijama ili kod kuće a koji nisu u mogućnosti samostalno ispuniti glasački listić, na njihov izričiti zahtjev, pomaže izborni službenik. Ispunjeni glasački listić stavlja se u za to namijenjenu kuvertu koju zatim birač osobno ili uz pomoć izbornog službenika šalje poštom.

Ministarstvo pravosuđa utvrđuje detaljna pravila postupanja u slučajevima glasanja u navedenim institucijama i glasanja kod kuće.

Birači s tjelesnim invaliditetom koji ih onemogućava u samostalnom glasanju mogu o tome obavijestiti izbornog službenika po svom izboru koji će na izričit zahtjev pojedinog birača pružiti tom biraču pomoć pri glasanju u biračkoj kabini. Glasanje uz pomoć izbornog službenika dozvoljeno je samo ukoliko birač može jasno izraziti za kojeg kandidata želi glasati. Nije dozvoljeno pružiti pomoć pri glasanju ukoliko to osoba sama ne zatraži.

Biračko mjesto također mora biti opskrbljeno karticom sa prijevodom glasačkog listića na Brailleovom pismu pomoću kojeg slijepi i slabovidni birači mogu samostalno glasati.

4.4. Studija slučaja – Austrija

Prema austrijskom zakonu³⁹, **birači koji nisu u mogućnost pristupiti biračkom mjestu gdje su registrirani**⁴⁰, bilo zato što se na izborni dan nalaze izvan svog mjesta prebivališta ili zato što su zbog bolesti, starosti ili drugih razloga nepokretni, mogu od nadležnog tijela u općini pribaviti **glasačku karticu** (*Wahlkarte*) koja omogućava glasanje na bilo kojem biračkom mjestu u Austriji ili glasanje putem slanja glasačke kartice posredstvom preporučene pošte ili dostavljača (*Postal voting*). Glasačka kartica se izdaje na usmeni ili pisani zahtjev, a ukoliko birač koji je nepokretan želi glasati posredovanjem posebnog izbornog tijela (*special electoral authority*) izričito mora to navesti u zahtjevu, kao i željenu lokaciju posjeta. Prilikom glasanja slanjem glasačke kartice posredstvom pošte ili dostavljača, birači koji nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu dužni su u obliku potpisane izjave na samoj glasačkoj kartici potvrditi da su glasali samostalno i u tajnosti te u odgovarajućoj kuverti pravovremeno poslati glasačku karticu nadležnom izbornom tijelu.

Radi olakšavanja glasanja **biračima koji se nalaze u privatnim ili javnim domovima za skrb i oporavak** a koji ne mogu pristupiti svom biračkom mjestu, nadležno izborni tijelo može postaviti **specijalno biračko mjesto** u blizini tog doma gdje će glasati osobe iz doma koje su

³⁹ Objavljeno na službenim stranicama austrijskog Ministarstva unutarnjih poslova i stranicama austrijskog parlamenta, http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/english_version/facilitating.aspx i <http://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/PARL/DEM/NRW AHL/index.shtml>

⁴⁰ Birači koji se nalaze u Austriji ili inozemstvu.

pokretne, ukoliko nisu iz predmetne izborne jedinice uz predočenje glasačke kartice, dok nepokretne osobe u domu može **posjetiti birački odbor**.

Nepokretne osobe koje se ne nalaze u spomenutim domovima a vezane su za krevet, glasuju pomoću glasačke kartice pred **posebnim biračkim tijelom** (*special electoral authority*) čiji članovi također mogu **posjetiti nepokretne birače u njihovim domovima radi glasanja**. Birači koji se nalaze u domovima kao i osobe koje su nepokretne a smještene izvan domova pored opisanih mogućnosti također mogu glasati slanjem glasačke kartice preporučeno poštom ili putem dostavljača.

Sukladno mogućnostima, **svaka općina mora osposobiti barem jedno biračko mjesto na način da je ono lako dostupno osobama s invaliditetom**.

Biračima s tjelesnim invaliditetom pomoć pri glasanju može pružiti osoba po njihovu izboru koju prethodno odobri izborni službenik na konkretnom izbornom mjestu dok **slijepi i slabovidne osobe** glasuju samostalno uz pomoć odgovarajuće šablone na Brailleovom pismu.

5. PREPORUKE ZA UNAPRJEĐENJE PRAVNOG OKVIRA I PRAKSE U REPUBLICI HRVATSKOJ

5.1. Opće preporuke

- Potrebno je uvrstiti u zakonske propise pojašnjenja i odredbe iz obvezanih uputa Državnog izbornog povjerenstva s obzirom da navedene upute propisuju ostvarivanje biračkog prava određenih kategorija birača.
- Nužno je ujednačiti sve pravne propise u Republici Hrvatskoj koji reguliraju način glasanja osoba s tjelesnim invaliditetom i osoba koje nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu. Navedeno se može postići izradom jedinstvenog i detaljnog izbornog zakonika koji bi obuhvatio sve izborne procedure i ujednačio ih za sve vrste izbora / referenduma.

5.2. Specifične preporuke

- Potrebno je organizirati glasanje na posebnim biračkim mjestima s posebnim biračkim odborima u stacionarima (bolnice, domovi za starije osobe, institucije za brigu o osobama s invaliditetom, itd.) za one izbore i referendume za koje je to moguće. Za ovakvu organizaciju biračkih mjesta nužna je potpuna suradnja tijela nadležnog za vođenje popisa birača, Ministarstva uprave.
- Dodatno, moguće je organizirati glasanje uz pomoć mobilnih biračkih odbora u stacionarima (bolnice, domovi za starije osobe, institucije za brigu o osobama s invaliditetom, itd.) na način da se u gradovima s više takvih ustanova organizira jedan mobilni birački odbor koji obilazi sve ustanove tijekom izbornog dana. Za ovakvu

organizaciju biračkih mjesta nužna je potpuna suradnja tijela nadležnog za vođenje popisa birača, Ministarstva uprave.

- Nužno je osigurati pristup osobama s invaliditetom na biračka mjesta.
- U slučaju da nije osiguran pristup osobama s invaliditetom ili starijim i nemoćnim osobama na biračko mjesto, potrebno je uvesti zakonsku mogućnost glasanja ispred biračkog mjesta, uz prisustvo dva člana biračkog odbora, na način da se glasački listić ubacuje u kovertu koju članovi biračkog odbora odnose na biračko mjesto.
- Potrebno je osigurati mogućnost glasanja putem obrazaca na Brailleovom pismu na svakom biračkom mjestu, za one izbore i referendumе za koje je to moguće. Dodatno, bilo bi korisno omogućiti i podnošenja kandidature putem obrazaca na Brailleovom pismu.
- Uz sve navedeno, potrebna je adekvatna dodatna edukacija članova biračkih odbora za provođenje novih načina glasanja kao i dodatna edukacija ciljanih skupina birača (osoba s tjelesnim invaliditetom ili poteškoćama u razvoju, osoba koje nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu) o načinima ostvarivanja prava glasa.
- U budućnosti, moguće je uvesti glasanje poštom za skupine birača koje nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu no tek nakon što se u potpunosti uklone svi problemi vezani za ažuriranje popisa birača, posebice onih popisa osoba koje prebivaju u inozemstvu.

6. KORIŠTENI MATERIJALI

- Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom (NN MU br. 6/07)
- Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. - 2015., www.mobms.hr/media/999/akcijskiplanvezaosi.doc
- Dokument sastanka u Kopenhagenu Konferencije o ljudskoj dimenziji OESS-a, http://www.osce.org/documents/odihr/1990/06/13992_en.pdf
- Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima: smjernice i obrazloženja (*Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report*) Mišljenje br. 190/2002 (Strasbourg, 23. svibnja 2003.) CDL-AD (2002) 23 rev , [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-EL\(2002\)005-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-EL(2002)005-e.asp)
- Ustav Republike Hrvatske (NN br. 85/2010)
- Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine (NN br. 63/07)
- Program Vlade Republike Hrvatske za preuzimanje i provedbu pravne stečevine Europske Unije, http://www.mvpei.hr/ei/download/2010/02/18/Program_VRH_za_preuzimanje_i_provedbu_p_ravne_stecevine_EU.pdf.
- Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski Sabor (NN br. 116/99, 109/00, 53/03, 69/03, 44/06)

- Zakon o izboru predsjednika republike hrvatske (NN br. 22/92, 42/92, 71/97, 69/04 – - - Odluka USHR, 99/04 - ispravak Odluke USHR i 44/06)
- Zakon o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (NN br. 33/01, 10/02, 155/02, 45/03, 43/04, 40/05, 44/05, 44/06 i 109/07)
- Zakon o izborima općinskih načelnika, gradonačelnika, župana i gradonačelnika Grada Zagreba (NN br. 109/07 i 125/08)
- Zakon o izborima zastupnika iz Republike Hrvatske u Europski parlament (NN br. 92/10)
- Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave (NN br. 33/96, 92/01, 44/06– Odluka USRH, 69/07 i 38/09)
- Obvezatne upute Državnog izbornog povjerenstva, <http://www.izbori.hr>
- Tehnička uputa o postupcima biračkog odbora pri glasanju slijepih i slabovidnih osoba, Izbori za predsjednika Republike Hrvatske 2009./2010.; nije objavljena na internetskim stranicama, dostupna na zahtjev
- Konačni izvještaji OEES/ODIHR-a, službene web-stranice OEES/ODIHR-a, <http://www.osce.org>
- Prijevodi nacionalnih izbornih zakona navedenih država, <http://www.legislationline.org>
- Zakon br. 24. od 16. svibnja 2000.godine o parlamentarnim izborima u islandski parlament *Althing* (Act No. 24 from 16 May 2000 Concerning Parliamentary Elections to the Althing), <http://www.kosning.is/english/laws-and-regulations/act-no.-242000/>
- Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Austrije, službena web-stranica http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/english_version/facilitating.aspx
- Austrijski parlament, službena web-stranica <http://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/PARL/DEM/NRWAHL/index.shtml>
- Službena web-stranice GONG-a, <http://www.gong.hr>
- Ostvarivanje aktivnog biračkog prava osoba s tjelesnom manom i osoba koje zbog bolesti ne mogu pristupiti glasovanju, Vlatka Kovačević, dipl. iur., Informator br. 5711, 29. 11. 2008., str.3.